

Ігор Абрамович **Igor Abramovych**
Інститут проблем сучасного мистецтва
НАМ України,
радник при Дирекції Modern Art Research Institute
of the National Academy of Arts of Ukraine,
Advisor to the Directorate

info@art-agent.com.ua orcid.org/0000-0003-3404-2375

ДО ІСТОРІЇ МОДЕРНОГО ВИСТАВКОВОГО РУХУ В УКРАЇНІ КІНЦЯ 1980-Х: ХУДОЖНИК СЕРГІЙ СВЯТЧЕНКО ЯК ВИЗНАНИЙ ЛІДЕР У ФОРМУВАННІ АВАНГАРДНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ

ON THE HISTORY OF THE MODERN EXHIBITION MOVEMENT IN UKRAINE IN THE LATE 1980S: ARTIST SERGEY SVIATCHENKO AS A LEADER IN THE FORMATION OF AVANT-GARDE EXPOSITIONS

Анотація. Показано, що в кінці 1980-х, в епоху перебудови, серед київських авангардних художників по-появився виставковий процес. В останні три роки десятиліття було проведено кілька резонансних виставок, створений Центр сучасного мистецтва «Совіарт» та сформовано кілька творчих арт-груп. Пояснено, що таке по-появлення було результатом майже миттєвого вивільнення художньої свідомості від стагнаційних форм не тільки власне творчого процесу, але і його організації завдяки перебудовним діям. Художники, які брали участь у виставках того часу, стали видатними діячами художнього руху і досі продовжують впливати на ситуацію в художньому просторі.

Одним з них був харківський художник Сергій Святченко (нар. 1952), який з 1993 року постійно живе в Данії. Показано, що, беручи участь в цих виставках як художник колажу і будучи архітектором експозиції, Святченко використовував прийоми площинного зображення в організації виставкового простору. Завдяки творчому підходу Святченка, художнім здібностям його колажного мислення, архітектурно-планувальна організація простору перших виставок сучасного українського мистецтва отримувала логічну завершеність, композиційну оригінальність і чітку сутнісну орієнтацію.

Ключові слова: виставковий процес 1980-х, колаж, творчість Сергія Святченка, архітектурно-просторова організація виставок.

Постановка проблеми. У ряді мистецтвознавчих питань, які ще й досі недостатньо вивчені з історико-культурологічної точки зору, важливе місце посідає тема діяльності молодих авангардних українських художників епохи горбачовської перебудови, що відбувалася в тодішньому СРСР у 1986–1991 роках. Дослідження цієї теми дасть можливість глибше і масштабніше осмислити і усвідомити роль і місце молодих українських художників у загальних процесах розвитку художнього мистецтва тієї епохи і, що особливо важливо, у створенні передумов для більш активного виходу українського художнього мистецтва на простори загальноєвропейські й світові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед представників тієї молоді генерації надзвичайно цікавою є, зокрема, постать художника і архітектора Сергія Святченка. Його активна діяльність в Україні припала саме на той період, але незадовго до розпаду СРСР він переїхав у Данію. Тут розпочався новий етап його творчої діяльності, яка, однак, базувалася на тих же світоглядних основах і на тих же мистецьких принципах, котрі ще у роки життя в Україні сформували художника як активного виразника авангардного стилю в образотворчому мистецтві. То ж і в нових дуже нелегких умо-

вах, коли довелося долати численні труднощі адаптації до життя в іншій країні, а паралельно пізнавати її культуру, звичаї, традиції, з нуля вивчати її мову, молодий український художник все ж таки зумів добитися значного успіху. Його роботи ставали у цій країні все більш популярними, незабаром вони з'явилися і в художніх колекціях Парламенту та Королівського двору Данії, у музеях Копенгагена та інших міст цієї країни. Сьогодні Святченко — один із найбільш відомих і найактивніше задіяних художників Данії. Член Співки данських художників і графіків (ВКФ), лауреат міжнародної премії Yellow Pencil Award 2007 (Лондон). Виставки його творчості почали виходити за межі Данії, вони відбувалися також у Нью-Йорку, Парижі, Лондоні, Берліні, Римі, Торонто, Барселоні — загалом у більш як 30 країнах світу. На замовлення великої данської компанії DANISCO у китайському місті Куншан Святченко виконав проект монументального живопису для оформлення її адміністративного корпусу. Представлення цього проекту особисто відкривав у Куншані принц Данії Іоаким. Один із своїх проектів Святченко розробив для художнього оформлення найбільшого у Данії столичного універсаму «Magasin Du Nord». Цей гігантський універсам як-

раз готувався відзначати своє 150-річчя. І ось з якими емоціями працював художник: «Оскільки уся моя творчість спрямована на те, що я хочу щось віддати людям, то це замовлення мене порадувало особливо. Адже кожного дня «Magasin Du Nord», який знаходиться у самому центрі Копенгагена, відвідують багато тисяч людей. Ну де я міг би ще знайти таку величезну масу глядачів, які щодня можуть бачити і оцінювати те, що я від усієї душі для них зробив?» [24]

Усі мистецькі виставки та інші творчі проекти українського художника мали великий резонанс у країнах, де вони здійснювалися. Публікації про нього почали з'являтися у таких мистецьких культурних журналах, як *Dazed & Confused*, *AnOther*, *Kilimanjaro*, *Varoom*, *Elephant*, *Rojo*, *Viewpoint*, *Blueprint*, *DAMn*, *Euroman*, *LOFFICIEL*, *Stillette*, *Arena*, *Neon*, *Free&Easy* та інших. Створена українським художником у Данії *Senko Studio* стала одним із провідних виставкових майданчиків у Європі. Протягом семи років у ній відбулися 72 міжнародні виставки сучасного мистецтва [3].

Мета статті — з історико-культурологічної точки зору дослідити формування виставкового руху серед київських художників кінця 1980-х та роль українсько-данського художника Сергія Святченка у цьому процесі.

Виклад основного матеріалу.

Колаж як форма візуального мислення на площині й у просторі. Сьогодні світова бібліографія матеріалів про творчість Сергія Святченка перевищує вже сотню публікацій. Це не тільки статті та інтерв'ю у газетах і журналах країн, де експонувалися його виставки, це також і дослідницькі книги, присвячені його творчості, персональні солідні мистецькі фотоальбоми. У 2003 році у престижному мистецькому видавництві «*Vorgen*» вийшов англійською і данською мовами перший великий фотоальбом, що представляє творчість українського художника. В альбомі вміщено півтори сотні кольорових репродукцій його робіт і ряд цікавих аналітичних статей, есе і відгуків, написаних мистецтвознавцями Данії та інших країн світу. Тут же опублікована і автобіографічна розповідь самого Святченка, де він дуже тепло згадує зокрема київський період своєї діяльності. Наступний фотоальбом вийшов у 2006 році у видавництві «*Hovedland*».

Зарубіжні та українські мистецтвознавці відзначають Святченка як художника з унікальним творчим баченням і методологією вічної еволюції, коріння яких лежать у модернізмі, сюрреалізмі, конструктивізмі, але водночас художник є дуже чутливим і до найсучасніших тенденцій у мистецтві. Це його унікальне творче бачення, його естетичні й творчі принципи випукло окреслені, зокрема, у двотомному виданні «*Everything goes right and left if you want it. The Art of Sergei Sviatchenko*», випущеному в 2012 році берлінським видавництвом «*Gestalten*». То була перша велика, розміщена у двох солідних фотоальбомах колекція колажів і живопису Сергія Святченка з цікавим аналітичним її осмисленням, яке написала редактор і упорядник цього видання мистецтвознавець Сілке Кроун. Наступним масштабним дослідженням творчості художника стала випущена у 2014 році в

Австрії видавництвом «*Schlebrugge. Editor*» книга «*Sergei Sviatchenko. Collages*». Її автор і упорядник — професор Королівського коледжу мистецтв у Лондоні Рік Пойнор. У цій книзі опубліковано репродукції 165 робіт, частина з яких була створена художником ще у ранньому періоді його діяльності, коли він жив і працював в Україні. Аналізуючи творчість Святченка, британський дослідник називає його «видатною фігурою у жанрі художнього колажу як одного із сучасних напрямів образотворчого мистецтва» [15].

Ось як на цю книгу британського дослідника відгукнувся в одній із своїх публікацій колишній головний редактор журналу «*Ранок*» Олександр Руццак, який добре знає Сергія Святченка ще від періоду їхньої спільної роботи у цьому журналі в епоху горбачовської перебудови: «Читаючи надзвичайно цікаве дослідження Ріка Пойнора і добре знаючи характер і душу Сергія, я був вражений, наскільки глибоко і тонко британський мистецтвознавець зумів відчутти цю незвичайну історію художника, який ще з ранньої юності формувався як “громадянин світу”. Захоплення водночас і конструктивізмом видатного художника першої половини ХХ століття Олександра Родченка, і сюрреалізмом Сальвадора Далі та групи інших представників цієї течії в образотворчому мистецтві, і розкутою стилістикою Ле Корбюзьє в архітектурі, і філософським гуманізмом та яскравою образною символікою Андрія Тарковського у кінематографі, і, звичайно ж, внутрішньою свободою культурою і ті роки ліверпульської групи “Бітлз” — усе це впливало на формування космополітичного за духом і дуже оригінального за способами відображення авангардного художнього стилю Сергія Святченка. Що ж він хоче сказати світові своїм мистецтвом? Британський дослідник на це питання знаходить і дає таку відповідь: “Модерністський колаж часто містить у собі радикальне політичне прагнення змінити суспільство, зробити його більш вільним від зашкарублених умовностей”... Далі Рік Пойнор дуже аргументовано розкладає це мега-завдання на цілий ряд складових, не упустивши відзначити у творчості Святченка також і ностальгію за рідною Україною. Про останнє дослідник пише так: “Переживши часи політичної реформи — горбачовської перебудови, він прийняв рішення поїхати з України. Його успішне перевтілення у данського художника і створення нового майбутнього для своєї сім'ї не пом'якшує гостроту спогадів, а, можливо, навпаки: посилює усвідомлення всього того, що було залишено ним позаду. Монохромні спогади проблискують у більшості його колажів”» [16].

У своїй публікації Олександр Руццак, зокрема, відзначає, що вже сама ця колізія дуже цікава у плані сьогоdnішніх євроінтеграційних устремлень України: «авторитетний британський дослідник пише у Лондоні англійською мовою, але видає в німецькомовній Австрії цікаву, добре аргументовану і чудово проілюстровану книгу, присвячену творчості митця, який народився і виріс в Україні, тепер живе і працює в Данії, але художні виставки якого з великим успіхом відбуваються у багатьох країнах світу» [16].

Презентація книги Ріка Пойнора відбулася

у Лондоні, ця подія отримала резонанс у засобах масової інформації і викликала у мистецьких колах й у всієї культурної громадськості Лондона інтерес до особистості художника взагалі та до надзвичайно цікавої історії його становлення у Данії зокрема. В інтерв'ю для британської ВВС Святченко розповідав: «Колись, у перші роки після мого приїзду в Данію, директор одного відомого музею сказав мені, що я обрав “неправильну країну для проживання”. Для того щоб зарекомендувати себе тут, говорив він, знадобиться років з двадцять п'ять. І це справді так. Адже Данія — це не США чи Великобританія, де усі звикли до різноманітності етносів і культур. Тут більшість людей носять прізвища типу Свенсен або Нільсен, тому прізвище Святченко звучить досить екзотично. Отож мені, художнику з українським корінням, довелося докласти тут у багато разів більше зусиль, щоб отримати визнання» [23].

Рік Пойнор називає Сергія Святченка «провокатором у світі сучасного мистецтва» [15], але у це визначення британський дослідник вкладає дуже позитивний зміст, маючи на увазі постійний інтерес художника до нового, незвіданого, до несподіваних експериментів у мистецтві. І справді, ми бачимо у творчості Святченка чимало таких експериментів, часом навіть досить «провокативних», але зрештою все ж таки вдалих. Святченко став не тільки визначним художником у мистецтві колажу. Він створив у цьому виді мистецтва власний творчий напрям, якому дав назву less-collage (від англ. «less» — менше). Свою творчість художник умовно поділяє на дві основні гілки — «праву» (живопис) і «ліву» (колаж). Умовна «Теорія радощів і насолоди» є основою правого крила його творчості. Вона створена на рівні, так би мовити, підсвідомої прокламації і якоюсь мірою нав'язана автору його давнім захопленням творчістю художників-передвижників. Однак усі ті емоційні спалахи, які у ньому пробуджувала творчість передвижників, Святченко трансформував у власний стиль абстрактного живопису. Здійснивши перехід від стереотипу — до абстрактної експресії. Саме такого плану є і його робота «За горами радість», яка була визнана найкращою художньою роботою на виставці «Українське малARTство (1960–1980 роки), що відбулася в Данії у 1989 році [30]. (Перемога, що круто змінила долю художника, але про цю надзвичайно цікаву історію — трохи далі.) «Теорія радості» є своєрідним прикладом, умовно кажучи, «правої частини» його творчості. А «ліва частина» — це колажні серії LESS, сформульовані як «теорія естетичної здивованості», де відбувається колекціонування особистих художніх пріоритетів, побудованих на підсвідомому, асоціативному та імпульсивному мисленні, котре черпає натхнення у глибинах пам'яті, а також у творчості Олександра Родченка та Густава Клуциса [30].

Є у Святченка великий цикл художніх робіт, присвячених знаменитому російському кінорежисеру Андрію Тарковському, творчість якого, зокрема кінофільми «Зеркало» і «Сталкер», мали великий вплив на естетичне і світоглядне формування українського художника. І є в Японії художниця Норіко Окаку, яка теж виявляє глибоке зацікавлення творчістю Тарковського, і у якої також є цикл робіт,

присвячених російському режисеру. Напевно, доля обов'язково повинна була звести цих двох художників. Тож якогось дня на одному із світових перехресть дороги Сергія та Норіко перетнулися, українець і японка познайомилися і, незважаючи на величезні відстані між ними, подружилися. Пізніше вони здійснили кілька спільних творчих проєктів. Один із них — фільм «Mirror by mirror», присвячений Тарковському. Фільм вражає зокрема тим, що двоє художників, які належать до таких різних народів, таких різних культур, і які використовують зовсім відмінні зображальні засоби, зуміли на єдиному, спільному для них філософському й естетичному сприйнятті передати своє розуміння і своє відчуття творчості Тарковського. Прекрасно об'єднують і доповнюють цей філософсько-естетичний синтез хоральні прелюдії Баха, що супроводжують фільм. У 2014 році кінострічка «Mirror by mirror» одержала Гран-прі та перше місце на Міжнародному фестивалі експериментальних кінофільмів, який відбувався тоді у місті Лукка в Італії.

У жовтні 2018 року в Копенгагені у видавництві «Lindhadt og Ringhof» вийшло окремою книгою дослідження мистецтвознавця Йорна Яковсена «Sergei Sviatchenko. I am Collage». Це також глибоке проникнення у світ образів, ідей і філософських осмислень, що їх посилає світові український художник. На Заході було здійснено ще й ряд інших дуже цікавих публікацій. На жаль, у нас в Україні творчість Сергія Святченка досліджена ще не так об'ємно, як це вже встигли зробити мистецтвознавці зарубіжних країн. Але з тих публікацій, які у нас вже відбулися, можна відзначити мистецтвознавчі статті, інтерв'ю, есе Олени Матушек (1986), Віктора Кудіна (1987), Ігоря Абрамовича (2017), Катерини Яковленко (2017), Наталії Маценко (2017), Ольги Собкович (2018), Роксани Рублевської (2018). Більш повний перелік подано в кінці цієї статті у додатку «Джерела та література». Процитуємо тут одного із українських дослідників. У журналі «Строительство и архитектура» (1987) архітектор і художник Віктор Кудін опублікував статтю, присвячену світу колажів Сергія Святченка. У цій публікації чи не вперше було наголошено на важливості розглядати твори сучасного мистецтва поза техніками і жанрами. «У наш час все більш невизначеними стають кордони між “чистими” формами образотворчого мистецтва і графічним дизайном. Поряд зі станковістами, монументалістами, графіками працюють художники, характер діяльності яких можна визначити словом “колаж”. Будь-який матеріал, що опинився під рукою художника, здатний пробудити його творчу уяву, фантазію, підштовхнути до створення нового образу», — писав В. Кудін. «Колаж — це справжнє дитя ХХ ст. Він народжений новими швидкостями і ритмами, щасливо дожив до наших днів і зараз переживає друге народження» [4].

Характеризуючи колажні роботи Святченка, В. Кудін підкреслює, що їх автор насамперед є архітектором і зайнятий конкретною справою: він формує архітектурне середовище, досліджуючи взаємозв'язок архітектури і засобів візуальної інформації. Оскільки Святченко успішно працює і в журнальній графіці, «його роботи — це результат об'єднання образних, архітектурних і філософських

ідей. У своїх колажах він часто застосовує пародію, гіперболу, переосмислює відомі теми, зіставляє різні епохи і культури, минуле і сьогодення. Його образи помітні, з примхливою зовнішністю, багато залишається за межею “розуміння”, але вони не відпускають глядача, змушують вдивлятися...» [4]. Напевно, ті ж характеристики можна віднести і до колажів іншого українського художника — Сергія Параджанова, але в роботах Святченка колаж отримав цілком самостійну форму, причому з усіма формальними ознаками постмодерної свідомості.

Те, що Святченко за фахом є архітектором, навчався в аспірантурі Київського інженерно-будівельного інституту, є автором публікацій з питань засобів візуальної комунікації в інтер'єрі вишів (науковий керівник доцент Л. Добровольський), робить його участь в організації виставкового простору київських і позакиївських авангардних виставок кінця 1980-х особливо помітною. Саме широта конструкційного, архітектонічного мислення дозволяє Святченку поєднувати у візуальній спосіб різні площини переживання і конструювання переживань. Так, 2012 року у віденському каталогі робіт Святченка йдеться, що автор, можливо, є одним із найвпливовіших новаторів сучасного колажу. «Роботи Сергія Святченка залишають глядачів у стані повної розгубленості. Намір і послання українсько-данського художника можуть бути не відразу ясними або зрозумілими, але його образи резонують з мріями їхніх глядачів... Творчість Святченка охоплює відоме і немислиме. Він перетинає кордони традиційних і сучасних візуальних ефектів, об'єднуючи поп-культуру з політикою, особисту пам'ять з колективною історією, архітектуру і науку — з логікою снів, експериментує, відчуває і скасовує дії інших художників у встановлених зонах комфорту» [17]. Колажі та картини Святченка експоновані по всьому світу і представлені у знаменитих журналах. У світі сенсорних перевантажень Сергій Святченко виділяється як художник з унікальним баченням. Це бачення охоплює нашу постійно змінювану візуальну культуру, зберігаючи при цьому чіткий, індивідуальний голос, що продовжує радувати, дивувати і надихати [14]. Згодом у каталозі колажів Святченка за редакцією Р. Пойнора буде пояснено загальну концепцію художника: «Кожен день приносить новий потік зображень, і з цим перевиробництвом може виникнути панічне відчуття, ніби сенс зображень виснажується. Прагнення відвернути цей потік породило нову міжнародну хвилю створення колажів. Це перша монографія, присвячена виключно продуктивному колажу Сергія Святченка, провідної фігури в сучасному світі колажів. Чим менше фрагментів він дозволяє собі застосовувати, тим більш важливими стають акти відбору, видалення і монтажу. Його дивно вивихнуті, а іноді і потойбічні винаходи пропонують моменти несподіваної рівноваги і спокою у бурхливому потоці образів» [15].

У порівнянні із зарубіжною бібліографією невелика кількість публікацій в Україні пояснюється, напевно, тим, що упродовж останніх 29 років уся творча і виставкова діяльність Сергія Святченка була зосереджена в Данії та інших країнах західного світу. Але ті «ностальгічні монохромні спогади» у його роботах і в самій душі українського ху-

джника, про які згадує Рік Пойнор, таки зробили свою справу, і тепер Святченко з кількома своїми новими проектами повертається в Україну. Вперше після багаторічної перерви він приїхав до Києва у травні 2018 року, щоб представити експозицію своїх робіт на виставці творчості великої групи українських і зарубіжних художників, котра дуже успішно відбулася у рамках Міжнародного фестивалю Kyiv Art Week. Тоді, по завершенню виставки, Святченко у тісному колі своїх київських друзів сказав такі дуже щирі і проникливі слова: «Тепер я приїхав і розпочав із цієї виставки, бо усім, що набув у своєму житті — творчим досвідом, можливостями, визнанням, авторитетом, славою — усім, чим тільки можу, хочу стати корисним рідній моїй Україні».

За рік, що минув після того, у Києві відбулися ще два його проекти. А на черзі — вже нові задуми, нові плани... Він завжди повен нових ідей. З цим і розпочинає новий етап своєї діяльності в Україні. Ось як пише про це журналістка Катерина Гончар у своїй публікації в журналі «Арткурсив»: «Ще у період навчання в аспірантурі у 1983–1986 роках в Києві Святченко зацікавився темою інтеграції сучасного мистецтва у бізнес-процеси і присвятив цій досить сенсаційній для того часу темі свою дисертацію “Засоби візуальної інформації в архітектурі”. Але до практичного впровадження таких ідей у тодішньому Радянському Союзі ще не були готові. Лише емігрувавши у 1990 році в Данію і продовжуючи там творчі пошуки з теми своєї дисертації, український художник здійснив ряд новаторських архітектурних і дизайнерських проектів, деякі з них здобули загальноєвропейське визнання. Тепер в Україні він досить успішно розпочав свої перші спроби реалізувати набутий у Данії досвід. Адаптуючи свої колажі для приміщень, художник збільшує їх в десятки разів, роблячи головним акцентом інтер'єру. На замовлення директора київського медичного центру “CRB Clinic” Ігоря Чернова, який прагне зробити свою клініку однією з найкращих у Європі, Сергій

Святченко разом зі своїм давнім другом київським художником Олегом Тістолом розробив унікальні настінні інсталяції “Less”. Це — перше в Україні комплексне художнє рішення, де інтер'єри клініки і колажі об'єднано в єдину яскраву композицію архітектурних ілюстрацій. “Я хочу зробити клініку таким місцем, де усі наші клієнти будуть почувати себе максимально комфортно”, — пояснює Ігор Чернов мету цього задуму. І відзначає, що переміни, які вже відбулися, дуже позитивно сприйняв персонал клініки. У лікарів та в усього колективу зміцнилося відчуття, що вони працюють у справді сучасному медичному центрі, чутливому до новацій не тільки у самій медицині, а й у всьому, що стосується зміцнення корпоративного духу у колективі, розвитку культури обслуговування людей та підвищення культури взаємин як з пацієнтами клініки, так і з її діловими партнерами. Цілковито очевидно: чим більше буде таких проектів — тим швидше Київ почне перетворюватися на той сучасний європейський мегаполіс, про який будуть говорити в інших містах та в інших країнах, і з якого будуть брати приклад. Але, як переконаний Святченко, партнерство бізнесу із сучасним мис-

тецтвом може бути ефективним лише тоді, коли це стає стратегією. Та у художника, який думав над цим і займався цим упродовж багатьох років ще від часів своєї аспірантської наукової роботи, така стратегія на сьогодні вже є і він готовий поділитися нею з організаторами сучасного бізнесу!» [25].

У цьому плані ще й ось який цікавий пштришок у настроях Святченка підмітила журналістка Роксана Врублевська. Повернувшись до Києва після 28 років відсутності й ділячись своїми першими враженнями від побаченого, художник сказав: «Київ — європейське місто, його архітектура повинна вписуватися у західний контекст попри будь-які труднощі. Я думаю, дуже важливо інтегрувати мистецькі роботи в архітектуру і дизайн української столиці, причому співавторство архітектора й художника повинно здійснюватися ще на стадії проектування... Все інше мене дуже приємно вразило: відкритість людей і настроїв громадськості щодо сучасних культурних ініціатив» [28]. Тобто він говорив не як гість Києва, а як людина, котра починає і свою особисту відповідальність за ті позитивні зміни, котрі повинні відбуватися у житті України та її столиці.

Народився художник 1952 року в Харкові, у сім'ї відомого професора архітектури, члена-кореспондента Академії архітектури України Євгенія Андріановича Святченка. У 1975 році закінчив Харківський архітектурно-будівельний інститут. Згадуючи своїх батьків, художник з почуттями великої любові до них і вдячності розповідає: «Найважливіше, що вплинуло на моє формування особистості, а також на всю мою подальшу творчість — це, звичайно, сім'я. Батько очолював кафедру архітектури у Харківській національній академії міського господарства і був чудовим художником. Незліченна кількість його акварелей і робіт маслом, привезених з багатьох куточків тодішнього Радянського Союзу з усіх його творчих поїздок і різних студентських практик, під час яких батько не тільки навчав студентів, а й сам багато малював, заповнювали увесь наш дім. Коли він приїжджав, ми з мамою, обережно переступаючи через розкладені на підлозі роботи, розглядали їх, обговорювали, відзначали найкращі. Цей постійний процес роботи нашої маленької, так би мовити, «сімейної художньої ради» давав надзвичайно багато і для мого власного формування як художника. Чимало з тих колись розкладених на підлозі батькових робіт і сьогодні зберігаються у моїй колекції та у колекціях моїх дітей» [13].

«Батько часто водив мене у музеї, учив пізнавати, розуміти і цінувати класичний живопис. Харківський музей має одну з кращих у країні колекцію передвижників, і ми були постійними її відвідувачами. У нашому домі була велика бібліотека з мистецтва і архітектури, зокрема книги і альбоми з українського і російського авангарду та конструктивізму. Батько читав лекції на ці теми. Навчався я на архітектурному факультеті Харківського інженерно-будівельного інституту. Там у моєму становленні велику роль відіграли академік архітектури Віктор Антонов і професор Йосип Кравець, він викладав живопис і малюнок. Віктор Леонідович Антонов став керівником моєї наукової роботи, але теми нашого спілкування були значно ширшими.

Він особисто знав і дружив з великим російським режисером Андрієм Тарковським, творчістю якого і я захоплювався. Саме Антонов організовував покази фільмів «Зеркало» і «Сталкер» у Харкові в той період, коли Тарковський потрапив під гострий «рознос» радянської компартійної кінокритики. Фільм «Зеркало» ми дивилися у якомусь невеличкому тісенькому кінотеатрі. Але дух, естетика, символіка фільму так запали мені в душу і свідомість, що цей фільм став для мене важливим естетичним натхненням в усьому подальшому моєму творчому житті.

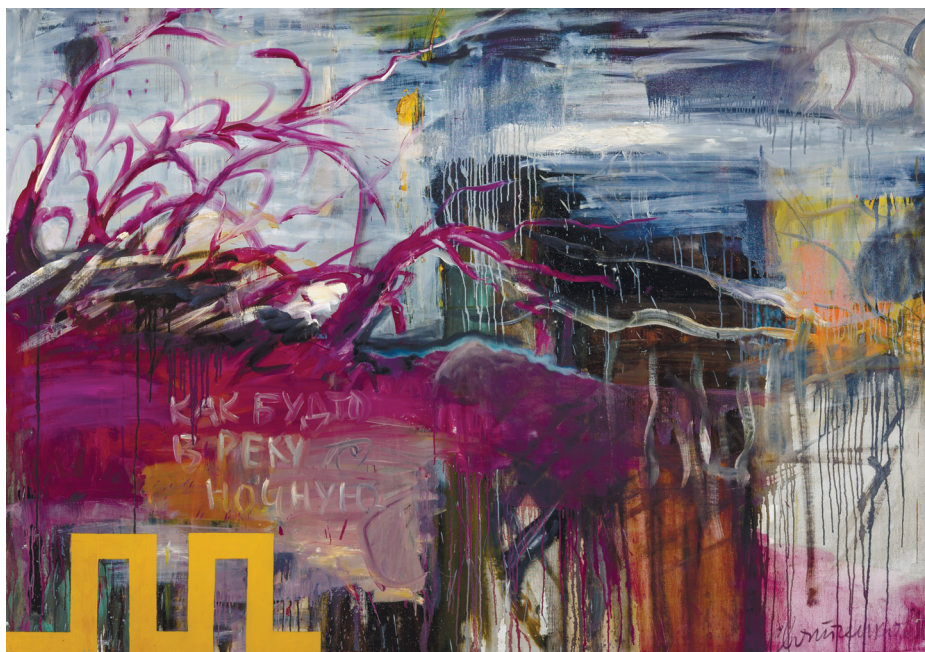
Спілкування з такою людиною, як Антонов, збагачувало не тільки професійними знаннями, воно сприяло також формуванню моїх особистих моральних ідеалів. У нас були і численні телефонні розмови, і тривалі прогулянки у Парку культури, під час яких Антонов вчив мене бачити нерозривний зв'язок з природою, потужну силу як у природі, так і в архітектурі відкритих і закритих просторів, що мають великий емоційний вплив на людину. Крім того, Антонов допоміг мені краще пізнати і усвідомити зв'язок, що існує між архітектурою і образотворчим мистецтвом.

Ідея спорідненості архітектури і мистецтва — найважливіший ключ до розуміння усєї моєї творчості. Особливо яскраве втілення цієї ідеї професор Антонов бачив у Мікеланджело і Ле Корбюзье, які досягли вершин майстерності у поєднанні цих двох мистецтв — архітектури і живопису» [13].

У 1983 році, незадовго перед від'їздом молодого художника до Києва, де він вступив до аспірантури інженерно-будівельного інституту, в Будинку архітектора у Харкові відбулася його перша виставка колажів. Називалася вона «Світ». Як вже значно пізніше виявилось, назва її була дуже символічною. Тоді він про це ще не знав, але для автора робіт, вперше представлених для широкої публіки, та виставка означала не тільки початок його шляху в сучасний колаж, як думав він сам. Насправді вона означала значно більше — початок тривалого й дуже нелегкого, але переможного шляху до його визнання як художника у великому сучасному світі.

У Києві він розпочав роботу над дисертацією з архітектури. Згадуючи тепер суспільно-політичну і художньо-мистецьку атмосферу у Києві, і Харкова тих років, художник називає її «мертвий сезон в обидвох містах». Однак з початком горбачовської перебудови ситуація почала суттєво змінюватися і, як завжди це буває у таких випадках, у столиці процеси позитивних перемін пішли значно швидше і активніше. Сьогодні Святченко згадує: «Коли у листопаді 1988 року ми з київським Центром сучасних мистецтв “Совіарт” привезли із Києва у Харківський художній музей Першу радянсько-американську виставку — це було як вибух бомби на всіх рівнях культури в місті, починаючи від партійного керівництва, засобів масової інформації та закінчуючи дирекцією музею. Хоча вже йшов третій рік перебудови, вже було багато що дозволено аж до підняття двох прапорів — американського і радянського при вході на виставку» [13].

У Києві ж, у більш чутливому до перемін соціальному середовищі Святченко завдяки своєму таланту і енергійному діяльному характеру не просто

Сергій Святченко. Ніби у нічній річці, олія на полотні, 150 × 180 см, 1990 (із колекції Abramovych Foundation)

опинився у самому вирі подій, а став одним із тих людей, які були рушійною силою самих перемін. Щоб об'єднати свої зусилля для якихось масштабних дій, такі люди не просто шукали один одного, а мали здатність навіть за якимись здавалося б зовсім незначними деталями з першого погляду помічати і впізнавати один одного. Просто по блиску очей, просвітленості обличчя, по якихось фразах чи навіть жестах... Ось як згадує епізод свого першого знайомства із Сергієм Святченком Олександр Рущак у тій своїй публікації, яку ми вже цитували вище: «Травень 1986-го... Я, незадовго перед тим призначений головним редактором республіканського молодіжного журналу “Ранок”, шукав нового редактора відділу художнього оформлення. Шукав такого професіонала, який міг би створити нову естетичну концепцію журналу, сформувані максимально динамічний візуально-графічний ряд. В останню неділю травня, на свято Дня Києва вийшов на Андріївський узвіз, наш знаменитий «київський Монмартр», де виставляють свої полотна художники. Години зо дві ходив поміж рядами, але нічого не впадало в око. Аж раптом зупинився вражений перед шістьма художніми колажами, що були об'єднані однією темою і присвячувалися видатному архітектору Ле Корбюзьє. Вони ефектно передавали стиль, настрій, творчу манеру знаменитого французького майстра — динамізм і легкість, витончену естетику свободи гнучкого простору. Я не дуже глибоко вникав у різні мистецькі теорії, з творчістю Ле Корбюзьє знайомий був скоріше випадково, просто у контексті загального інтересу до історії та культури Франції, а тепер усією душею раптом відчув: ось ці шість колажів — це саме та творча манера, той естетичний код, який хотів би я бачити у дизайні нашого журналу. Біля тих робіт стояв молодий худорлявий чоловік років тридцяти з різким проникливим поглядом очей, що видавав у ньому особистість енергійну і діяльну. Його елегантна зачіска “вільного художника” була злегка розкуйовджена весняним

вітерцем, а завершувала цей портрет маленька рудувата борідка — такий собі революційний Лев Троцький у молоді роки. Був дуже прохолодний мрячний день, а художник стояв тут, мабуть, від самого ранку; було видно, що його благоденська курточка явно не рятувала від холоду. Я зробив комплімент його роботам, залишив свою візитівку і запросив зайти найближчим часом у редакцію для ближчого знайомства і розмови про можливе співробітництво. Через два дні Сергій з'явився у моєму робочому кабінеті. Розповів, що родом із Харкова, за освітою архітектор, тепер у Києві закінчив аспірантуру і вже збирається повертатися до Харкова на викладацьку роботу. Я запропонував Сергієві різко змінити життєві плани і прийти у наш журнал. Пообіцяв йому повну свободу дій. Домовилися, що поки він обдумає пропозицію і дасть остаточну відповідь, Сергій зробить пробне дизайнерське оформлення найближчого номера журналу.

Через кілька днів він завершив роботу над макетами і розклав їх у довгий ряд на столі редакційних засідань, щоб ми усі могли подивитися і висловити свою оцінку. Це був різкий контраст з попередньою архаїкою в оформленні журналу. Новий дизайн, запропонований Сергієм, був сприйнятий у редакції дуже схвально. Мені запам'ятався, зокрема, такий епізод: після цього колективного перегляду до мене зайшла редактор відділу літератури і мистецтва нашого журналу відома талановита поетеса Олена Матушек і під емоційним враженням від щойно побаченого сказала: “Що хочеш роби, але Сергія ти повинен залишити у нас. Інакше цей наш перегляд нового макета буде нагадувати вихід Попелюшки на бал — посвітилась там трохи та й повернулась назад до старої печі”. Сказані Оленою слова були абсолютно співзвучні і з моїми власними відчуттями...

Вихід першого номера кардинально оновленого журналу став подією у житті тогочасних київських засобів масової інформації. Ми отримали зливу схвальних читацьких листів. Журнал «Ра-

нок» показав дуже гарний зразок справжньої перебудови, розпочавши її із самого себе» [16].

Залишалося ще цілих два з половиною роки до тієї організованої за участю Сергія Святченка і Центру сучасного мистецтва «Совіарт» радянсько-американської виставки, яка стала першою такого вагомого рівня подією у Харкові, а тут у Києві вже відбулося чимало значущих подій, що були здійснені за активною спільною участю і самого Святченка, і «Совіарту», і журналу «Ранок».

Перша виставка творчості Сергія Святченка у Києві, здійснена ним ще у період навчання в аспірантурі, так і називалася «Сергій Святченко. Колаж». Він і досі зберігає велику книгу прекрасних щирих відгуків. Чудовий історичний документ того часу. В житті художника та виставка мала настільки важливе значення, що рівно через 30 років вже згаданий вище британський професор-мистецтвознавець Рік Пойнор свою прекрасну книгу-дослідження назве так само, тільки англійською мовою — «Sergei Sviatchenko. Collages».

Пізніше, вже працюючи у журналі «Ранок», Святченко активно залучав до співпраці і збирав навколо журналу тих молодих художників, які були, по суті, носіями і організаторами «перебудовної культури» в Україні. Державні чиновники, які десятиліттями були звичні до того, що без погодження з ними, без їхнього «високого дозволу» ніхто не може зробити ані кроку, почувалися дуже розгубленими, коли побачили, як найбільш активні люди прекрасно обходяться і без них. Рядові активісти перебудови просто і легко починали перебирати на себе від неповоротких і лінивих чиновників «керівні функції» у сфері культури і самі вирішували, як саме проводити їм виставки сучасного мистецтва і що на них виставляти. Журнал «Ранок» тоді співробітничав з ініціативним громадським рухом «Молодіжне перехрестя». Очоловав його Віктор Хаматов, який пізніше разом із Сергієм Святченком і заснував той уже згаданий нами київський Центр сучасних мистецтв «Совіарт». Першою спільною із журналом «Ранок» дуже масштабною акцією став організований під час передплатної кампанії великий багатотисячний фестиваль творчої молоді, який так і називався — «Молодіжне перехрестя». У численних культурно-мистецьких програмах цього фестивалю, які відбувалися по всьому Києву, разом з іншими представниками творчої молоді — музичними і театральними колективами, молодими літераторами, колективами художньої самодіяльності — взяли участь і молоді художники. Виставка творчості трьох молодих художників-архітекторів відбулася у тодішньому Жовтневому палаці Києва. Її організатором, куратором, а також і безпосереднім учасником був Сергій Святченко. А незабаром після того грандіозною подією стала перша виставка сучасного українського авангардного мистецтва «Київ — Таллінн», що відбулася 1987 року в Київському політехнічному інституті. До її організаторів — «Молодіжного перехрестя» і журналу «Ранок» долучився ще й естонський журнал «Норус». Виставка мала широкий резонанс, на ній побували маси людей. Залишилося багато прекрасних відгуків. Ось, наприклад, один із них: «Є люди, які говорять про перебудову, а є люди, які роблять справу. Подібної виставки

в Києві ще не було, а два-три роки тому і мріяти про таке було неможливо. Дякуємо організаторам!»

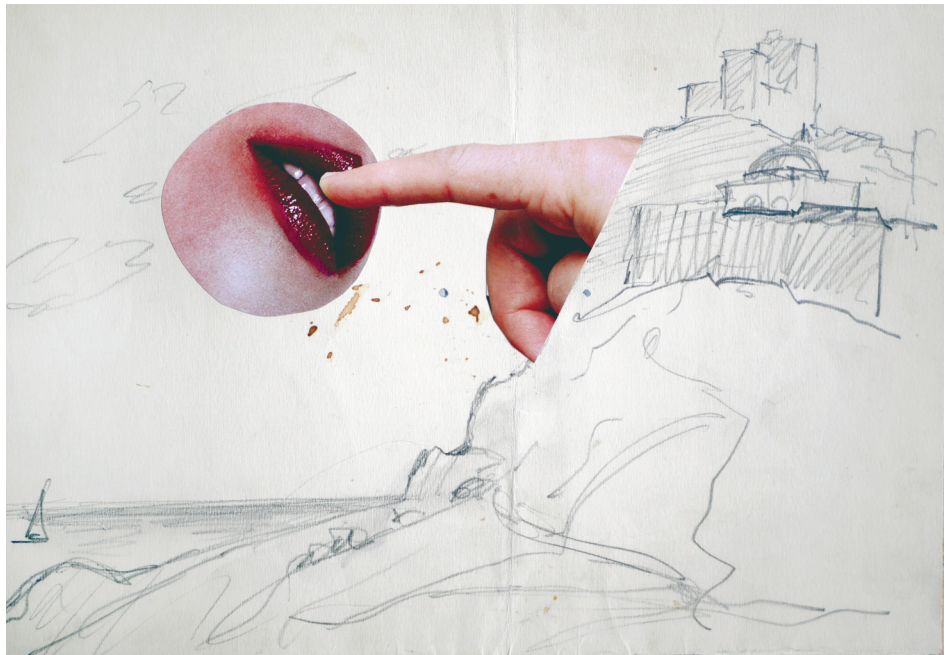
Що ж до особливостей оформлення виставки, то її куратор Сергій Святченко згадує про це так: «Ми намагалися максимально, і при цьому мінімальними засобами зробити виставку такою, щоб вона запам'яталася як у змістовному, так й у візуальному плані. І у нас вийшло! Маса відвідувачів, і це засвідчує книга відгуків, позитивно оцінили виставку, відзначили незвичайні дизайн і атмосферу експозиції. Ми створили також музичний супровід, використавши музику одного із тодішніх культових естонських композиторів. Концепт виставки, її архітектурно-планувальне рішення, напрямки потоків глядачів і розміщення робіт (ми прийняли рішення розмістити роботи естонських і українських художників упереміш — щоб, з одного боку, показати несхожість художніх стилів, а з іншого — продемонструвати, що це все ж таки спільний проект, і що художники об'єдналися й створювали його разом. Архітектурне рішення входу було спроектовано мною, а мій естонський колега Реммельгас запропонував ввести у цю просторову композицію тексти естонською та українською мовами і плакати виставки» [13].

У рамках тієї виставки молоді художники України та Естонії провели спільну надзвичайно цікаву дискусію «Ми і час». Це були прекрасні глибокі роздуми про тодішнє і про майбутнє. Дух розкнутості і свободи вже тоді витав у повітрі як передвісник майбутніх перемін... Можливо саме це і насторожувало представників офіційної влади. Незвичну для них подію вони сприйняли досить обережно і стримано. Адже у 1987 році ще важко було передбачити, наскільки незворотним виявиться той час перебудови. Багато чиновників мріяли, щоб усе це якомога швидше скінчилося.

Та все ж таки виставка переконливо продемонструвала, що і в Києві, і в Таллінні є і розвивається сучасне мистецтво, яке можна і необхідно показувати, і про яке в ряді випадків можна говорити як про феномен. Молоді художники, котрі взяли участь у виставці, вже тоді займали помітне місце в образотворчому мистецтві України та Естонії, а в подальшому багато з них вийшли на провідні ролі у мистецтві своїх країн.

Успіх виставки у Політехнічному інституті підтвердив сподівання редакції журналу «Ранок», що такі акції справді працюють на утвердження у масах перебудовної ментальності і підтримують реноме журналу як одного із рупорів перебудови в Україні. Наступним проектом стала спільна виставка молодих художників України і Литви. В її організації брав участь литовський журнал «Немунас», редакція якого розташована у Каунасі. Тому виставка, яка відбулася у 1988 році в Києві, називалася «Київ — Каунас».

До організації виставкової діяльності активно підключилася і молодіжна секція Спільки художників України, очолював тоді секцію Тиберій Сільваші. На той час вже остаточно оформився маніфест «Вольова грань національного постеклектизму» київських художників О. Тістола і К. Реунова, тож у цій виставці у Києві вони взяли участь вже з новими своїми роботами. Виставка відкрила нові імена — Н. Трохимчук, В. Попов, Ф. Тетяніч,

Сергій Святченко. Без назви, змішана техніка, папір, 20 × 29 см, 1989 (із колекції Abramovych Foundation)

О. Голосій та інші. Сергій Святченко виставив свій «колажний живопис» і серію колажів «Таємничий світ». Разом з Олегом Голосієм і Миколою Трохимом (молодим фотографом-експериментатором, який пізніше став однією з найяскравіших фігур у мистецтві сучасної фотографії), Святченко перетворив велике вікно виставкової зали на гігантську розписану інсталяцію, яка чудово виглядала, якщо дивитися на неї з вулиці Володимирської. А Федір Тетянич здійснив приголомшливий звуковий консервно-баночний перформанс. Багато людей вважають його генієм перформансу, визнаним авангардистом, талановитим художником, абсолютно інтернаціональним у своїх акціях-діях. Костюми, які він сам робив, завжди відзначалися оригінальним стилем і новизною дизайну.

Виставка нагадувала за своєю динамікою атмосферу авангарду 20-х років. Музичне оформлення здійснили литовські композитори Відмантас Бартуліс і Фаугас Латенаса. На жаль, діяла виставка всього 14 днів, адже її втиснули у «вікно» між іншими вже запланованими виставками. Але художники з радістю погодилися і на такий короткий термін. Олександр Євтушенко, журналіст, який писав про мистецтво і рок-музику, опублікував чудову статтю в «Ранку». А ось які записи залишилися у книзі відгуків: «Така виставка — це подія. Люди мало бачать подібне, звідси нерозуміння, іноді повне неприйняття. Ми самі обкрадаємо себе, відкидаючи незнайоме, нехай і не завжди досконале. Велике прохання продовжити (підкреслено два рази, знак оклику). Два тижні — малий термін для таких акцій. Інститут «АТОМЕНЕРГОПРОЕКТ», п'ять підписів.

А ось ще: «Потрібна постійна галерея або Центр сучасного мистецтва для виставок авангарду. Нашим художникам є що показати. Може, віддати цю залу для постійних виставок? І тоді, можливо, наші нащадки будуть розуміти набагато більше, ніж ми?» І ще... «Чому тільки 14 днів? Просимо продовжити ще на 2 тижні».

Але траплялися і відгуки, подібні до цього: «Нещасні, скривджені, знедолені, збочені... Принижені життям і власною “творчістю” жалюгідні люди... Не знаєте ви, у що повірити... Стільки віань, пошестей»... Або ось ще такий відгук: «Перед вами безодня (підкреслено) ... непристойностей, мерзоти, примітиву. Держайте! А раптом пронесе і фізіономію вам НЕ наб'ють. Ваш “шанувальник”».

Такі відгуки показують, наскільки не просто було здійснювати перехід від мистецтва абсолютно підконтрольного і підцензурного, яким воно було упродовж багатьох десятиліть, до мистецтва вільного і розкутого, яке мало б право і на сміливий успішний експеримент, і на свої невдачі та помилки.

Наступною була вже згадана вище Перша радянсько-американська виставка «Створюємо світ мистецтва разом». Організаторами виступили американська фірма Global Concept і київський Центр сучасного мистецтва «Совіарт» у співпраці з молодіжною секцією Спілки художників України. Урочне відкриття відбулося 1 жовтня 1988 року в Києві у виставковому залі Спілки художників на вул. Володимирській. Зал не міг вмістити усіх бажаючих, люди скупчилися біля входу і навколо будівлі. Згадає безпосередній учасник тієї події художник Олег Тістол: «Під час відкриття виставки, на якій була представлена і експозиція моїх власних робіт, я й сам ... з трудом потрапив усередину. Бо на вулиці перед дверима, незважаючи на те, що виставка була платною, вирував такий натовп бажаючих туди потрапити, що я змушений був пробиратися через “чорний” вхід» [29].

Уся підготовка до виставки, включаючи монтаж картин і усе візуальне оформлення, здійснювалися київськими та американськими художниками спільно. Вони працювали кілька днів пліч-о-пліч, це створювало особливо теплу атмосферу дружби і взаєморозуміння, таку нову тоді для радянських людей. Відразу на вході гостей зустрічала велика плакатна інсталяційна стіна, біля якої тріпотіли на вітру радянський і американський пра-

пори. Виставка мала величезний успіх. Її відвідала рекордна кількість глядачів з багатьох міст. Її щодня жваво обговорювала й коментувала радянська і американська преса. Величезну публікацію з прекрасними ілюстративними матеріалами здійснив англomовний випуск журналу «Україна». Про це усе Святченко сьогодні згадує так: «Перед тією спільною радянсько-американською мистецькою акцією я вже бував на багатьох відкриттях різних виставок, але такого інтересу, таких радісних емоцій у відвідувачів я ще не бачив ніколи. Люди раділи вже самій можливості здійснювати такі ось масштабні акції, раділи можливості творити, писати, говорити відкрито, без озирання на цензуру і заборони. Для нас, художників, така, образно кажучи, “неймовірна легкість буття”, такий щирий масовий інтерес до нашої творчості давала колосальний приплив енергії» [3].

У виставці взяли участь Роман Жук зі Львова, Юрате Міколайтіте з Вільнюса. Дмитро Кантор і Вадим Захаров із Москви. Дайана Олсон із Сан Франциско, Костянтин Реунов, Олег Тістол, Олександр Гнилицький, Сергій Святченко з Києва, Луїс Бікет із Лексінгтона, Іварс Пойканс із Риги, Олександр Ройтбург із Одеси, Мати Кармін з Таллінна, Деніс Доран із Далласа, Павло Керестей з Ужгорода, Роберт Фостер із Вірджинії, Джой Мішелін Сентофанті з Нью Мексико. Після Києва ця виставка, як ми вже згадували, відбулася у Харкові, потім у ряді інших міст України, а також у Грузії, в Тбілісі.

Дуже резонансним проектом стала і виставка «21 погляд. Молоді сучасні українські художники», показана у Данії. Серед учасників цього проекту — ті ж молоді художники, які брали участь у згаданій вище виставці в Політехнічному інституті. Але додалися і нові імена: П. Маков, А. Сухоліт, Л. Вартиванов, В. Мальченко, Ю. Соломко, А. Животкова, С. Животкова та інші. На той час уже був підписаний протокол про спільні культурні проекти Києва та міста Оденсе в Данії. Передбачена цим проектом перша виставка творчості українських художників урочисто відкрилася в міській ратуші Оденсе у квітні 1989-го. Пройшла вона з великим успіхом, широко висвітлювалася у данській пресі і програмах телебачення. Це стало великим моральним поштовхом для підготовки наступної фундаментальної виставки під назвою «Українське малARTство (1960–1980 роки)», на якій планувалося показати альтернативне українське мистецтво трьох останніх десятиліть — як творчість зрілих майстрів 60–70-х років, так і творчість молодих художників Нової хвилі в новому «перебудованому» контексті. Відбувалася виставка у Торгово-промисловій палаті України у січні-лютому 1990 року, а потім експонувалася в Оденсе і Копенгагені в Данії. Сергій Святченко був автором експозиції цієї виставки, він же оформлював вхід на виставку і в Києві, і в Оденсе. А як безпосередній її учасник, представив на ній серію своїх нових живописних робіт, серед яких було і полотно «За горами радість». І в Оденсе, який у Данії є третім за величиною містом (тут не обійтися без аналогій, адже Київ у тодішньому Радянському Союзі також був третім за величиною містом!), і в столиці Данії Копенгагені виставка творчості українських художників мала великий успіх. Емоції глядачів дуже підсилювало, звичайно ж, те, що

після довгих років «холодної війни» і протистояння Радянського Союзу із Заходом вони в українських художниках побачили перед собою дружніх, відкритих, щирих людей, які приїхали в Данію з найкращими доброзичливими почуттями.

Муніципалітет Оденсе прийняв таке рішення: разом із мистецтвознавцями і всіма відвідувачами виставки провести своєрідний «конкурс глядацьких симпатій», щоб визначити серед представлених робіт одну найкращу. На велике здивування Сергія Святченка, такою роботою було визнане більшістю голосів його художнє полотно «За горами радість». Воно було опубліковане на обкладинці авторитетного данського мистецького журналу, який розмістив у цьому ж номері великі матеріали про виставку та інформацію про конкурс. Як приз Святченко отримав пропозицію провести у Данії три місяці в якості запрошеного для роботи художника. Ця пропозиція передбачала також надання йому на цей час студії для роботи. 6 жовтня 1990 року з рулоном полотен і сумкою в руці український художник з'явився в Данії. Наступного дня йому виповнювалося 38 років...

Сьогодні, згадуючи ту історію, Святченко розмірковує: «Я не раз замислювався, чому саме моя робота була тоді визнана найкращою. Адже цей вибір визначив усе моє подальше життя. Він дав мені можливість залишитися жити і працювати в Оденсе спочатку на три місяці, потім мені продовжили термін перебування. А в 1993 році парламент прийняв виняткове рішення: “Враховуючи значення тих виставок і робіт, що їх здійснив український художник Сергій Святченко за три роки своєї діяльності в Данії, а також з огляду на його тісні зв'язки з мистецькими колами і вагомих внесок у культурне життя країни, надати йому і його родині право постійного проживання і роботи в Данії”... Вже значно пізніше, — продовжує Святченко свої спогади, — після багатьох років життя у цій країні, добре вивчивши її мову, культуру і традиції мистецького життя, а зокрема вивчивши історію абстрактного живопису Данії, його стилі та напрямки, я дійшов висновку, що художній твір, який стилістично близький до живопису знаменитого данського авангардного руху “Кобра” (1948–1951), очолюваного художником Аскером Йорном, сприймається більшістю датчан, котрі цікавляться мистецтвом, як близьке, зрозуміле їм і таке, що заслуговує на увагу. Можливо мій стилістичний почерк виявився у чомусь співзвучним до творчих ідей, що їх сповідували художники “Кобри”. Але це така моя версія. Можливо, що я помиляюсь».

Після успіху проекту «Українське малARTство (1960–1980 роки)» відбулася у 1990 році виставка «7+7» (сім данських і сім українських художників). Своєю дружньою щирою атмосферою вона дуже нагадувала попередню радянсько-американську виставку. Та й кілька її учасників з української сторони були ті ж самі.

Останнім проектом, яким у якості його організатора і учасника займався Святченко перед від'їздом в Данію, була виставка під назвою «СПАЛАХ. Нове покоління українського мистецтва». Відбувалася вона у будинку Спілки архітекторів України у червні-липні 1990 року. Ця виставка була незвичайною тим, що розміщувалася по всій будівлі, на

всіх поверхах і навіть у залі засідань. Класичні інтер'єри добре працювали на контрасті з великого розміру живописом та інсталяціями художників. Учасники виставки: Л. Вартиванов, Г. Вишеславський, О. Голосій, Д. Кавсан, О. Клименко, А. Луцкевич, Ю. Маковійчук, К. Реунов, С. Святченко, М. Скугарева, А. Сухоліт, О. Тістол, В. Трубіна, О. Харченко, В. Цаголов.

Усі ці імена молодих українських художників уже були широко відомі, це було таке активне співтовариство, де всі один одного знали і по творчості, і по життю. Усі були легкі на підйом і готові до будь-яких навіть зовсім несподіваних проєктів.

...Святченко поїхав з України, але тут залишився активно діяти створений ним разом з Віктором Хаматовим Центр сучасного мистецтва «Совіарт», з яким співпрацювали і навколо якого об'єднувалися практично усі молоді художники, імена яких ми згадували вище. «Совіарт» відіграв тоді і продовжує відігравати сьогодні величезну роль у підтримці та популяризації молодого авангардного мистецтва в Україні, у розвитку міжнародних зв'язків у сфері культури і мистецтва. Діяльність «Совіарту», який абсолютно не був пов'язаний з чиновницькими структурами і цілковито позбавлений бюрократизму чи консерватизму, давав молодим українським художникам нові надії, нові перспективи, нову мотивацію і створював для них нові реальні можливості.

Молоді ініціатори бралися за те, з чим вони ніколи не стикалися раніше, але дивовижним чином це стало не їхнім мінусом, а плюсом. Вони просто не знали, що те чи інше неможливо здійснити, а тому бралися і здійснювали. «Совіарт» по суті забезпечив для молодих українських художників свій власний виставковий простір і в Україні, і в інших країнах, й цим значною мірою повалив кордони між українським та європейським і світовим мистецтвом. На практиці європейська інтеграція молодих українських художників почала здійснюватися ще раніше, ніж у нас в Україні з'явилося саме поняття «європейська інтеграція».

А сьогодні і сам Святченко, і ті художники, які разом з ним розвивали авангардне мистецтво в епоху горбачовської перебудови, тепер уже в нових, значно більш сприятливих суспільно-політичних умовах активно продовжують розгортати міжнародне співробітництво у сфері мистецтва. Талановитий українсько-данський художник має чудову здатність захоплюватися кількома навіть дуже різноплановими проєктами одночасно, якщо вони для нього цікаві, і легко переключається з одного на інший. От, наприклад, саме перед своїм приїздом до Києва з проєктом оформлення інтер'єру провідного сучасного медичного центру «CRB Clinic» він завершив у Данському танцювальному театрі в Копенгагені розробку сценографії та костюмів для балету «Соловей» за творчістю Ханса Крістіана Андерсена. А тепер у його найближчих планах — новий міжнародний проєкт: формування мистецької виставки «Український конструктивізм» і показ її та проведення інших пов'язаних з нею культурно-мистецьких заходів в Україні та в Данії [3].

Згадуючи сьогодні роки своєї діяльності в епоху горбачовської перебудови й усю подальшу свою

життєву історію, художник каже: «Робота в журналі «Ранок», де мені вдалося сформувати навколо себе і журналу групу молодих українських художників, творчість яких була мені близькою і радикально новою у другій половині 1980-х, створення «Совіарту» і проведення спільно з ним ряду дуже резонансних на той час культурно-мистецьких акцій, перші мої кураторські проєкти виставок сучасного мистецтва України, монументальні роботи для різних інституцій в Данії, а таких проєктів я здійснив уже понад 90, розроблена мною на замовлення муніципалітету Виборга художня візуалізація в техніці колажу надзвичайно цікавої тисячолітньої історії цього прекрасного міста, у якому я живу, створення експериментальних фільмів у співавторстві з талановитою японською художницею Норіко Окаку, а також усі найважливіші для мене сімейні події дають мені сьогодні багато прекрасних спогадів, котрі приносять радість у моє життя і щиро відчуття щастя» [3].

Виходячи зі свого власного великого і дуже нелегкого, тернистого досвіду і розмірковуючи про те, що могла б зробити сьогодні для більш активної підтримки молодішої генерації у сучасному мистецтві Україна, Сергій Святченко розмірковує так: головне, що має відбутися — це інвестиції держави в сучасне мистецтво, створення Музею сучасного мистецтва і державних та приватних колекцій, які в ньому будуть експонуватися. Паралельно з Музеєм сучасного мистецтва мають бути створені у великих містах фінансовані державою і очолювані професійними мистецтвознавцями художні фонди, які б займалися закупівлею робіт на виставках, в галереях або в інших виставкових центрах. Куплені роботи повинні передаватися у державні установи безкоштовно. Таким чином сучасне мистецтво допомагало б стимулювати загальні процеси розвитку суспільства. Освітні установи — інститути, університети, школи, гімназії — також повинні отримувати субсидії від держави на закупівлю творів мистецтва через відповідні державні організації. Розмірковуючи про це усе, художник наводить приклад зі свого данського життя: гімназія, яку закінчили його діти, була повністю декорована за рахунок державних фондів роботами данських художників різних поколінь, і всі роботи, включаючи скульптуру, живопис і графіку, були найвищої якості.

Святченко твердо вірить у те, що коли економічні труднощі в Україні вдасться подолати і будуть створені необхідні умови для всебічного і гармонійного розвитку підрастаючих поколінь, талановите мистецтво українських художників буде значно активніше задіяне і значно більше сприятиме розвитку суспільства в усіх сферах життя.

Висновки. Наприкінці 1980-х, за часів горбачовської перебудови, поживавився творчий і виставковий процес серед київських авангардних художників. У ті роки було проведено декілька дуже резонансних виставок («Київ — Таллінн», 1987; «Київ — Каунас», 1988; експозиції у Виставковому залі Спілки художників України та ряд інших), створено Центр сучасного мистецтва «Совіарт» й сформовано декілька творчих арт-гуртів («Межа зусиль національного постеклектизму», 1987; «Паризька комуна», 1989; «Живописний заповідник»,

1992). Таке пошкваллення у культурному житті було результатом дуже швидкого вивільнення мистецької свідомості від стагнаційних форм не тільки творчого процесу, а й самої його організації. Це стало можливим завдяки перебудовним ідеям, що були проголошені М. Горбачовим на Квітневому (1985) Пленумі ЦК КПРС і зрештою позитивно спрацювали на формування нових умов громадського і культурно-мистецького життя. Найбільш талановиті художники, які брали участь у виставках кінця 1980-х — початку 1990-х років, завдяки новій, значно більше вільній та розкутій суспільній атмосфері змогли створити собі творчі імена як непересічні представники мистецького руху. Вони і досі продовжують помітно впливати на ситуацію у мистецькому просторі.

Одним із них був талановитий художник Сергій Святченко, який став в Україні визнаним лідером авангардного мистецтва. Беручи участь у провідних виставках як художник-колажист і висту-

паючи водночас як куратор і архітектор багатьох експозицій, Святченко став по суті провісником і поширювачем нового художнього мислення. Він, образно кажучи, виводив його з двовимірної площини у тривимірну, перетворюючи із площинного зображення на просторову організацію. Такий підхід, характерний навіть сьогодні далеко не для всіх художників, на той час, наприкінці 1980-х років, слід розглядати не просто як новаторський за своїм загальним підходом до організації виставкового простору авангардного мистецтва, а й принципово важливим у суттєвому збагаченні форм і виражальних засобів усього образотворчого мистецтва. Завдяки творчому підходу Сергія Святченка, новаторським ідеям його колажного мислення, архітектурно-розпланувальна організація виставкового простору перших виставок сучасного українського мистецтва отримувала значно більш високу логічну завершеність, композиційну оригінальність і сутнісну орієнтацію.

Література

1. Абрамович І. Інтерв'ю з художником Сергієм Святченком, Київ, 11.10.2017.
2. Авраменко О. Зміни парадигми функціонування образотворчого мистецтва в Україні 1950-х–2005-го років // Нариси з історії образотворчого мистецтва України ХХ століття: В 2 кн. Київ: Інтертехнологія, 2006. Кн. 2. С. 193–239.
3. Бироваш М. Калейдоскоп ідей: Сергей Святченко о жизни, творчестве и своих коллажах, которые непросто как сама жизнь // Leadership Journey. 2019. 22 февр. URL: <http://www.leadership.name/model-dlja-sboriki-art-guru-sergej-svjatchenko-o-zhizni-tvorchestve-i-kollazhah-kotorye-ne-prosty-kak-sama-zhizn/> (дата звернення: 28.07.2019).
4. Кудин В. П. В мире коллажей архитектора Сергея Святченко // Строительство и архитектура. 1987. № 5. С. 32.
5. Петрова О. Мистецтвознавчі рефлексії: Історія, теорія та критика образотворчого мистецтва 70-х років ХХ століття — початку ХХІ століття: Збірка статей. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 400 с.: іл.
6. Петрова О. Трете око: Мистецькі студії: Монографічна збірка статей / ППСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2015. 480 с.: іл.
7. Святченко С. Е. Средства визуальной информации в архитектуре вузов // Строительство и архитектура. 1989. № 7. С. 11–13.
8. Святченко С. Е., Добровольский Л. А. Архитектурно-пространственная среда вузов // Строительство и архитектура. 1989. № 6. С. 16–17.
9. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століття. Київ: ВХ[студіо], 2008. 188 с.
10. Складенко Г. Сучасне мистецтво України: Портрети художників. Вид. 2-е, доп. Київ: ArtHuss, 2016. 376 с.: іл.
11. Смирна Л. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві. Київ: Фенікс, 2017. 480 с.: іл.
12. Соловйов О. Турбулентні шлюзи: Зб. статей / ППСМ АМУ. Київ: Інтертехнологія, 2006. 192 с.: іл.
13. Яковленко Е. Сергей Святченко: «Мы сами решали, как организовывать выставки современного искусства» // Коридор. Журнал про сучасну культуру. Київ. 6 вересня 2017. URL: <http://www.koridor.in.ua/ua/stories/sergej-svyatchenko-interviu.html> (дата звернення: 28.07.2019).
14. Everything Goes Right & Left if You Want It: The Art of Sergei Sviatchenko. Редактор і упорядник Сілке Кроун. Берлін, видавництво Gestalten. 2012.
15. Sergei Sviatchenko: Collages / Ed. by Rick Poynor. Vien: Schlegelbrügge Editor, 2014.
16. Руцак О. ...І цілий світ у крапельці сльози // Київ. 2014. № 5. С. 135–145.
17. Дуувлінг Фей. For Light and Memory (Everything goes right and left if you want it. The Art of Sergei Sviatchenko). Берлін: видавництво «Gestalten», 2012.
18. Фром І. Роль ландшафту у колажі: зв'язок між минулим і сьогоднішнім // Науковий збірник Національного університету культури і мистецтв. Київ, 2019.
19. Якобсен Й. Sergei Sviatchenko. I am Collage. Копенгаген: Видавництво «Lindhadt og Ringhof», 2018.
20. Матушек О. Колаж ідей // Ранок. № 12. Київ. 1986.
21. Катериненко Н. Про серію «Пейзаж-чарівник» // Митець. Київ. 2019. URL: <https://mitec.ua/pro-seriyu-pejzazh-chaklu/> (дата звернення: 28.07.2019).
22. Слободяник Д. Художній дует: Сергій Святченко і Олег Тістол у спільному проєкті // VOGUE. Київ. Травень 2018.

23. Бетко О. Життя — це колаж. Як харків'янин Сергій Святченко став відомим данським художником // BBC. Лондон. 2016. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-37562476> (дата звернення: 28.07.2019).
24. Нікитчук О. Уся моя творчість направлена на те, що я хочу щось віддати людям // In-Art. Київ. 2018. URL: <http://be-inart.com/post/view/2545> (дата звернення: 28.07.2019).
25. Гончар К. Сергій Святченко: «Ми можемо зробити з Києва такий мегаполіс, про який говоритимуть» // Арткурсив. № 2. Київ. 2019.
26. Врублевська Р. Художник Сергій Святченко представив серію робіт у Копенгагені // ART UKRAINE. URL: <http://artukraine.com.ua/n/khudozhnik-sergiy-svyatchenko-predstaviv-seriyu-robit-u-kopengageni/> (дата звернення: 28.07.2019).
27. Врублевська Р. Сергій Святченко: «Насиченість композиції не завжди визначає її якість» // CHERNOSEM. Київ. 2018. URL: <https://chernozem.info/ru/journal/180521-ru/> (дата звернення: 28.07.2019).
28. Врублевська Р. Сергій Святченко: «Мої колажі — дуже особисті, немов поетичні щоденникові записи» // ArtsLooker. Київ. 2019. URL: <https://artslooker.com/sergiy-svyatchenko-moi-kolazhi-duzhe-osobisti-nemov-schchodennikivi-zapisi/> (дата звернення: 28.07.2019).
29. Амосов Ю. Повернення Сергія Святченка // L'OFFICIEL. Київ. Жовтень 2018.
30. Маценко М. Живопис і колаж Сергія Святченка: «Все рухається вправо і ліво, якщо ти цього хочеш» // ABRAMOVICH.ART. Київ. 2018. URL: <http://abramovych.art/interviews/view/20> (дата звернення: 28.07.2019).

References

1. Abramovych I. Interv'yu z xudozhnykom Sergiyem Svyatchenom, Kyiv, 11.10.2017.
2. Avramenko O. Zminy paradygmy funkcionuvannya obrazotvorchogo mystecztva v Ukraini 1950-x–2005-go rokiv // Narisy z istoriyi obrazotvorchogo mystecztva Ukrainy XX stolittya: V 2 kn. Kyiv: Intertehnologiya, 2006. Kn. 2. S. 193–239.
3. Vyrovash M. Kalejdoskop ydej: Sergej Svyatchenko o zhyzny, tvorchestve y svoyx kollazhax, kotorye neprosty kak sama zhyzn // Leadership Journey. 2019. 22 fevr. URL: <http://www.leadership.name/model-dlja-sborki-art-guru-sergej-svjatchenko-o-zhizni-tvorchestve-i-kollazhah-kotorye-neprosty-kak-samazhizn/> (last accessed: 28.07.2019).
4. Kudyn V. P. V myre kollazhej arxytektora Sergeya Svyatchenko // Stroytelstvo y arxytektura. 1987. # 5. S. 32.
5. Petrova O. Mystecztvoznachchi refleksiyyi: Istoriya, teoriya ta krytyka obrazotvorchogo mystecztva 70-x rokiv XX stolittya — pochatku XXI stolittya: Zbirka statej. Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiya», 2004. 400 s.: il.
6. Petrova O. Tretye oko: Mysteczki studiyi: Monografichna zbirka statej / IPSM NAM Ukrainy. Kyiv: Feniks, 2015. 480 s.: il.
7. Svyatchenko S. E. Sredstva vizualnoj ynformacyy v arxytekture vuzov // Stroytelstvo y arxytektura. 1989. # 7. S. 11–13.
8. Svyatchenko S. E., Dobrovolskyj L. A. Arxytekturno-prostranstvennaya sreda vuzov // Stroytelstvo i arxytektura. 1989. # 6. S. 16–17.
9. Sydorenko V. Vizualne mystecztvo vid avangardnyx zrushen do novitnix spryamuvan: Rozvytok vizualnogo mystecztva Ukrainy XX–XXI stolittya. Kyiv: VX[studio], 2008. 188 s.
10. Sklyarenko G. Suchasne mystecztvo Ukrainy: Portrety xudozhnykiv. Vyd. 2-e, dop. Kyiv: ArtHuss, 2016. 376 s.: il.
11. Smyrna L. Stolittya nonkonformizmu v ukrajinskomu vizualnomu mystecztvi. Kyiv: Feniks, 2017. 480 s.: il.
12. Solovjov O. Turbulentni shlyuzy: Zb. statej / IPSM AMU. Kyiv: Intertehnologiya, 2006. 192 s.: il.
13. Yakovlenko E. Sergej Svyatchenko: «My samy reshaly, kak organizovivat vistavky sovremennogo yskusstva» // Korydor. Zhurnal pro suchasnu kulturu. Kyiv. 6 veresnya 2017. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/sergej-svyatchenko-interviu.html> (last accessed: 28.07.2019).
14. Everything Goes Right & Left if You Want It: The Art of Sergei Sviatchenko. Redaktor i uporyadnyk Silke Kroun. Berlin, vydavnyctvo Gestalten. 2012.
15. Sergei Sviatchenko: Collages / Ed. by Rick Poynor. Vien: Schlegelbrügge Editor, 2014.
16. Rushhak O. ...I cilyj svit u krapelci slozy // Kyiv. 2014. # 5. S. 135–145.
17. Douvling Fej. For Light and Memory (Everything goes right and left if you want it. The Art of Sergei Sviatchenko). Berlin: vydavnyctvo «Gestalten», 2012.
18. From I. Rol landshaftu u kolazhi: zv'yazok mizh mynulym i sгодennyam // Naukovyj zbirnyk Nacionalnogo universytetu kultury i mystecztv. Kyiv, 2019.
19. Yakobsen J. Sergei Sviatchenko. I am Collage. Kopenhagen: Vydavnyctvo «Lindhadt og Ringhof», 2018.
20. Matushek O. Kolazh idej // Ranok. # 12. Kyiv. 1986.
21. Katerynenko N. Pro seriyu «Pejzazh-charivnyk» // Mytecz. Kyiv. 2019. URL: <https://mitec.ua/proseriyu-pejzazh-chaklu/> (last accessed: 28.07.2019).
22. Slobodyanyk D. Xudozhnij duet: Sergij Svyatchenko i Oleg Tistol u spilnomu proekti // VOGUE. Kyiv. Traven 2018.
23. Бетко О. Зхиття — це колаж. Як харків'янин Сергій Святченко став відомим данським художником

- nykom // VVS. London. 2016. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-37562476> (last accessed: 28.07.2019).
24. Nikytchuk O. Usya moya tvorchist napravlena na te, shho ya xochu shhos viddaty lyudyam // In-Art. Kyiv. 2018. URL: <http://be-inart.com/post/view/2545> (last accessed: 28.07.2019).
25. Gonchar K. Sergij Svyatchenko: «My mozhemo zrobyty z Kyyeva takyj megapolis, pro yakyj govorytymut // Artkursyv. # 2. Kyiv. 2019.
26. Vrublevska R. Xudozhnyk Sergij Svyatchenko predstaviv seriyu robit u Kopengageni // ART UKRAINE. URL: <http://artukraine.com.ua/n/khudozhnik-sergiy-svyatchenko-predstaviv-seriyu-robit-u-kopengageni/> (last accessed: 28.07.2019).
27. Vrublevska R. Sergij Svyatchenko: «Nasychenist kompozyciyi ne zavzhdy vyznachaye yiyi yakist» // SHERNOSEM. Kyiv. 2018. URL: <https://chernozem.info/ru/journal/180521-ru/> (last accessed: 28.07.2019).
28. Vrublevska R. Sergij Svyatchenko: «Moyi kolazhi — duzhe osobysti, nemov poetychni shhodennykovi zapysy» // ArtsLooker. Kyiv. 2019. URL: <https://artslooker.com/sergiy-svyatchenko-moi-kolazhi-duzhe-osobysti-nemov-schchodennikivi-zapisi/> (last accessed: 28.07.2019).
29. Amosov Yu. Povernennya Sergiya Svyatchenka // L'OFFICIEL. Kyiv. Zhovten 2018.
30. Macenko M. Zhyvopys i kolazh Sergiya Svyatchenka: «Vse ruxayetsya vpravo i vliivo, yakshho ty czogo xochesh» // ABRAMOVICH.ART. Kyiv. 2018. URL: <http://abramovych.art/interviews/view/20> (last accessed: 28.07.2019).

Абрамович И. В.

К истории современного выставочного движения в Украине конца 1980-х: художник Сергей Святченко как признанный лидер в формировании авангардных экспозиций

Показано, что в конце 1980-х, в эпоху перестройки, среди киевских авангардных художников оживился выставочный процесс. В последние три года десятилетия было проведено несколько резонансных выставок, создан Центр современного искусства «Совиарт» и сформировано несколько творческих арт-групп. Объяснено, что такое оживление было результатом почти мгновенного высвобождения художественного сознания от стагнационных форм не только собственно творческого процесса, но и его организации, благодаря перестроечным действиям. Художники, принимавшие участие в выставках того времени, стали видными деятелями художественного движения и до сих пор продолжают влиять на ситуацию в художественном пространстве.

Одним из них был харьковский художник Сергей Святченко (род. 1952), который с 1993 года постоянно живет в Дании. Показано, что, участвуя в этих выставках как художник коллажа и будучи архитектором экспозиции, Святченко использовал приемы плоскостного изображения в организации выставочного пространства. Благодаря творческому подходу Святченко, художественным способностям его коллажного мышления архитектурно-планировочная организация пространства первых выставок современного украинского искусства получала логическую завершенность, композиционную оригинальность и четкую сущностную ориентацию.

Ключевые слова: выставочный процесс 1980-х, коллаж, творчество Сергея Святченко, архитектурно-пространственная организация выставок.

Abramovych I.

On the History of the Modern Exhibition Movement in Ukraine in the late 1980s: Artist Sergey Sviatchenko as a Leader in the Formation of Avant-Garde Expositions

It is shown that in the late 1980s, during the Perestroika era, among the avant-garde artists in Kiev, the exhibition process perked up. In the last three years of the decade several resonant exhibitions were held, the Center for Contemporary Art “Soviart” was created and several creative art groups were formed. It is explained that such animation was the result of almost instantaneous release of artistic consciousness from stagnant forms not only of the creative process itself, but also of its organization, thanks to Perestroika actions. The artists who took part in the exhibitions of that time, created themselves creative names as prominent figures of the artistic movement, and still continue to influence the situation in the artistic space.

One of them was Kharkov artist Sergey Sviatchenko (b. 1952), who has been living in Denmark since 1993. It is shown that, participating in these exhibitions as a collage artist and being an architect of the exposition, Sviatchenko used the techniques of plane image in the organization of the exhibition space. Thanks to Sviatchenko’s creative approach, artistic abilities of his collage thinking, the architectural and planning organization of the space of the first exhibitions of contemporary Ukrainian art gained logical completeness, compositional originality and a clear essential orientation.

Keywords: 1980s exhibition process, collage, creativity of Sergey Sergey Sviatchenko, architectural and spatial organization of exhibitions.